

«مطالعات جامعه‌شناسی»

سال چهارم، شماره سیزدهم، زمستان ۱۳۹۰

ص ۳۳-۴۶

بررسی عوامل موثر در مهاجرت روستائیان به شهر میاندوآب در سال ۱۳۸۹

دکتر سیروس فخرایی^۱

مسعود عبدی^۲

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۲/۱۱/۴

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۳۹۳/۳/۳۱

چکیده

در تحقیق حاضر به بررسی عوامل موثر بر مهاجرت روستائیان به شهر میاندوآب پرداخته شده است. متغیرهای مستقل عبارت بودند از تفاوت درآمدها در شهر و روستا، سن مهاجران، وضعیت تأهل، فاصله مبدأ و مقصد، امکانات رفاهی، بهداشتی، تفریحی و آموزشی در شهر، اندازه زمین زیر کشت و متغیر وابسته که به عنوان مسئله تحقیق در نظر گرفته شده است مهاجرت روستائیان به شهر می باشد. در این تحقیق از روش پیمایشی در سطح خرد استفاده کرده‌ایم، گردآوری اطلاعات و داده‌ها توسط پرسشنامه صورت گرفته است و هم‌چنین از روش نمونه‌گیری گرجسی و مورگان استفاده گردیده است. جامعه آماری در این تحقیق ۱۸۸۶ نفر بوده و نمونه آماری ما ۳۱۰ نفر می‌باشد. در این بررسی با استفاده از تحقیقات قبلی صورت گرفته در داخل کشور استفاده نیز شده است. تئوری‌های مورد استفاده در این تحقیق شامل نظریه‌های راونشتاین، نظریه تفاوت‌ها و نظریه کارکردگرایی می‌باشد. یافته‌های تحقیق بیانگر آن است که میان عوامل و متغیرهای مستقل و مهاجرت رابطه مستقیم و معنی‌داری وجود دارد به غیر از متغیر مستقل اندازه زمین زیر کشت که رابطه معنی‌داری یافت نشد. نتایج حاصل از این تحقیق حاکی از معنادار بودن تمام فرضیه‌ها شامل رابطه بین میزان مهاجرت و سن، وضعیت تأهل، امکانات بهداشتی، آموزشی، رفاهی و فاصله بین شهر و روستا می‌باشد. به جز فرضیه آخر یعنی اندازه زمین زیر کشت و میزان مهاجرت رابطه معناداری یافت نشد و رابطه معکوس مشاهده گردید. در خاتمه هم‌چنین پیشنهادها و راهکارهایی نیز ارائه گردیده است.

واژگان کلیدی: مهاجرت، امکانات رفاهی، امکانات آموزشی، امکانات بهداشتی درمانی، عامل سن، فاصله شهر و روستا.

E-mail: sfakhraei@pnu.ac.ir

۱. دانشگاه پیام نور؛ گروه علوم اجتماعی، تهران ۴۶۹۷-۹۳۹۵-ج- ایران.

۲. کارشناس ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز - ایران (نویسنده مسئول).

E-mail: masoud.abdi1344@gmail.co

مقدمه

مهاجرت‌های روستا-شهری به عنوان یک پدیده اجتماعی یکی از مسائل مهم جامعه امروزی ما به شمار می‌رود و سابقه‌ای کهن در تاریخ زندگی مردم این کشور دارد.

مهاجرت مهم‌ترین عامل خارجی تغییر تعداد و ساخت جمعیت است. حرکات و جابجائی جمعیت در داخل یک کشور می‌تواند در برخی از دوره‌های زمانی موجب عمران و آبادانی و یا رکود و عقب‌ماندگی منطقه‌ای شود. مهاجرت‌های بی‌رویه عامل اصلی رکود کشاورزی و تشدید مسائل و مشکلات شهری می‌باشد.

مهاجرت در معنای عام کلمه، عبارت است از تغییر محل اقامت افراد از نقطه‌ای به نقطه دیگر و ما این نقطه را محدوده یک شهر یا روستا در نظر گرفته‌ایم. مهاجرت دو واحد جغرافیایی را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد یکی مبدأ و دیگری مقصد، یعنی اولی مهاجرفرست و دومی مهاجرپذیر که هر کدام از این نقاط تغییراتی را به خود می‌بینند. مهاجرت پدیده‌ای است که به شدت تحت تاثیر اوضاع و احوال اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و تاریخی قرار دارد، رونق اقتصادی جمعیت عظیمی را در خود جذب می‌کند و برعکس رکود اقتصادی عدم تحرک و دفع جمعیت را به دنبال می‌آورد.

مهاجرت‌های بی‌رویه به شهرها و گسترش حاشیه‌نشینی در قرن اخیر از معضلات مهم شهرهای جهان بخصوص در کشورهای در حال توسعه است که پیامدهای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و امنیتی متعددی به دنبال داشته است. برای بررسی این فرآیند در مسائل شهری لازم است دلایل مهاجرت، تیپ مهاجران و خصوصیات آن‌ها و دیگر عوامل و شرایط مورد توجه قرار گیرد. انجام مهاجرت بازتاب عدم رضایت از امکان زندگی و درک اختلاف‌هایی فضائی اعم از اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست محیطی است.

عوامل مؤثر در تصمیم‌گیری مهاجرت را می‌توان به طور کلی و خلاصه به موارد زیر تقسیم کرد:

۱. عوامل اجتماعی مانند علاقه مهاجران به گسستن موانع سنتی سازمان‌های اجتماعی. ۲. عوامل طبیعی از قبیل آب و هوا و تحولات جوی ناگوار مانند سیل، زلزله، خشکسالی. ۳. عوامل جمعیتی از جمله کاهش در نرخ مرگ و میر و همزمان افزایش نرخ رشد جمعیت روستائی. ۴. عوامل ارتباطی که از بهبود سیستم حمل و نقل ناشی می‌شود. ۵. عوامل فرهنگی، آموزشی و نظام تعلیم و تربیت دارای جهت‌گیری شهری و اثرات آن. ۶. عوامل اقتصادی مانند کشاورزی معشیتی در روستا و دستمزد پایین و جاذبه دستمزدها و درآمدهای نسبتاً بالای شهری می‌باشد.

به نظر «مایکل تودارو» مهاجرت بیشتر واکنشی است نسبت به تفاوت درآمد مورد انتظار تا درآمد واقعی در شهر و روستا. دلایل مهاجرت هرچه باشد در نهایت به غیبت و عدم حضور دائمی و موقتی مردم از مناطق زادگاهشان منجر خواهد شد.

مهاجرت به عنوان یک مسئله اجتماعی می‌تواند علاوه بر تغییرات درازمدت و طولانی آثار سریع و کوتاه‌مدتی را نیز در تعداد و ساختار جمعیت ایجاد کند و تعادل و عدم تعادل‌هایی را در جمعیت‌های تحت تأثیر خود به وجود بیاورد. مهاجرت به اشکال مختلف جنسیتی، گروه‌های سنی، پیروان مذاهب، فعالان سیاسی، اقلیت‌های قومی، دارندگان تخصص، ثروت و مهارت را تحت تأثیر قرار دهد. مهاجرت می‌تواند راه حلی برای بحران‌های جمعیتی محسوب شود. اضافه جمعیت را از نقطه‌ای به خارج از آن هدایت کند. نیروی کار اضافی و بیکار را به سرزمین‌های نیازمند سوق دهد. عدم تعادل‌های ساختاری جمعیت را مرتفع کند. مهاجرت داخلی می‌تواند برانگیزنده توسعه، تفاهم، همزیستی و تأمین‌کننده منافع کل جامعه باشد، نابرابری‌های توسعه را در مناطق مختلف کاهش دهد و یا به تجمع جمعیت در شهرها یا محدوده‌های خاصی از سطح سرزمین بیانجامد و از آن طریق مشکلاتی را در تنظیم بهینه امور و خدمات مورد نیاز ایجاد کند به همین دلیل مهاجرت شبیه تیغ دو لبه‌ای است که استفاده بهینه و مطلوب از آن به ویژه در زمینه توسعه، مهارت‌های خاصی را می‌طلبد.

در کشور ما ایران جمعیت شهرنشین رشد قابل توجهی در مدت زمان حدود نیم قرن پیدا کرده و در دوره سال‌های ۱۳۳۵ تا ۱۳۸۵ بیش از هشت برابر شده است که بیشترین رشد در حدود سال‌های ۱۳۵۵ تا ۱۳۶۵ اتفاق افتاده است. از سال ۱۳۷۵ جمعیت روستائی کشور با کاهش مواجه گردیده است. رشد شتابان شهرنشینی پیامدهای متعددی در سطوح فردی و کلان به همراه داشته است و فرصت‌ها و چالش‌های فراوانی ایجاد کرده است. ایجاد محلات پرجمعیت، حاشیه‌نشینی، بیکاری، شغل‌های کاذب، فقر، بیکاری پنهان، آلودگی‌های زیست محیطی و غیره از جمله چالش‌های بی‌شماری است که به عنوان پیامد مهاجرت روستا- شهری در نظر گرفته می‌شود.

استان آذربایجان غربی هم از این مسئله مستثنی نبوده است و آمار و ارقام حاکی از آن است که روند مهاجرت روستا- شهری در این استان نیز طی دهه‌های اخیر رشد چشمگیری داشته طوری که سرشماری سال ۱۳۸۵ مهاجران این استان ۶۵/۵ درصد در نقاط شهری و ۳۴/۵ درصد در نقاط روستائی ساکن شده‌اند ۷۶ درصد مهاجرین از روستا به شهر و ۲۴ درصد بقیه شهر به شهر بوده است. در مورد شهر میاندوآب هم میزان شهرنشینی در سال ۱۳۷۵، ۴۳ درصد بوده است این رقم در سال ۱۳۸۵ به ۵۱ درصد افزایش پیدا کرده است به عبارتی رشد ۸ درصدی داشته است.

اهداف تحقیق

هدف کلی از انجام این تحقیق شناخت میزان مهاجرت روستائیان به شهر میاندوآب و عوامل عمده تأثیرگذار در این مهاجرت در سال ۱۳۸۹ می‌باشد.

اهداف جزئی تحقیق

(۱) شناخت تفاوت درآمد در روستا و شهر و رابطه آن با میزان مهاجرت روستائیان به شهر

- ۲) بررسی رابطه بین سن مهاجران و میزان مهاجرت روستائیان به شهر
 ۳) بررسی رابطه بین وضعیت تأهل مهاجران و میزان مهاجرت روستائیان به شهر
 ۴) بررسی رابطه بین فاصله مبدأ و مقصد و مهاجرت روستائیان به شهر
 ۵) بررسی رابطه بین میزان یا مقدار زمین زیر کشت روستائیان و مهاجرت آن‌ها به شهر
 ۶) بررسی امکانات آموزشی، بهداشتی و سرگرمی در شهر و عدم وجود آن‌ها در روستا و مهاجرت روستائیان به شهر.

پیشینه تحقیق

آقا (۱۳۷۶) در مطالعه‌ای با عنوان «بررسی علل و عوامل مهاجرفرستی و مهاجرپذیری و خالی از سکنه شدن روستاهای استان فارس» نشان داد که مشکلات مربوط به زمین کشاورزی و آب عامل اصلی مهاجرت از روستاهاست و در روستاهایی که اقتصادشان بر پایه باغداری است مهاجرفرستی کمتر است. روستاهایی که به دامداری اشتغال دارند غالباً مهاجرفرست بوده و به عبارتی دیگر مشکلات مرتع، دارو و درمان عامل عمده‌ای در مهاجرفرستی است. مشفق (۱۳۸۰) در پایان‌نامه خود به «بررسی شاخص‌های توسعه در نقاط روستائی استان‌های مختلف طی دهه ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵ بررسی میزان تأثیرات آن بر مهاجرت در مناطق روستائی» نشان داد که بین سطح توسعه اقتصادی - اجتماعی مناطق روستائی و میزان خالص مهاجرت رابطه معناداری وجود دارد و با استفاده از تئوری توسعه نابرابر درصد تبیین آن برآمده است.

وکیل احمدی (۱۳۸۳) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود تحت عنوان «بررسی گرایش به مهاجرت از روستا به شهر و عوامل موثر در آن» نشان داد که به دلیل پائین بودن نسبت جمعیت نقاط شهری به روستائی و عدم وجود ساختار اقتصادی و اجتماعی مناسب بافت شهری نقاط شهری نتوانسته‌اند مانع مهاجرت افراد به شهرهای ایلام و تهران شوند. در این شهرستان‌ها به دلایل بالا بودن شاخص نسبت وابستگی و فاقد یا کمبود امکانات رفاهی گرایش افراد به مهاجرت بیشتر بوده است.

به عنوان نمونه دیگر تحقیقاتی که در کلانشهر تهران در مورد مهاجرت‌های روستائی به شهر انجام گرفته است نشان می‌دهد که مسئله مهاجرت به یک مسئله حاد اجتماعی بدل شده است و پیامدهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و جمعیتی که می‌تواند برای خانواده‌های مهاجر داشته باشد مورد مطالعه قرار گرفته است. در واقع با تحقق یافتن مهاجرت، مهاجرین اولین تجربه‌های حضور خود در مبدأ را با تفاوت‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی جستجو خواهند کرد. با مهاجرت نه تنها زندگی افراد تغییر می‌یابد بلکه وضعیت اجتماعی آن‌ها هم دچار دگرگونی می‌گردد.

هم‌چنین به عنوان نمونه آخر می‌توان به مطالعه‌ای که در شهرستان تویسرکان انجام گرفته است توجه نمود. بر اساس سرشماری نفوس و مسکن در سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵ استان همدان دارای رتبه

چهارم بین استان‌های مهاجر فرست می‌باشد. در این تحقیق به بررسی وضعیت مهاجرت در شهر تویسرکان واقع در این استان پرداخته شده است. بنابر آمار و اطلاعات موجود جمعیت این شهرستان در سال ۱۳۶۵ در حدود ۱۵۰ هزار نفر بوده است. در سال ۱۳۷۵ حدود ۱۲۰ هزار نفر و بنابر آمار نتایج سرشماری سال ۱۳۸۵ در حدود ۱۱۰ هزار نفر اعلام شده است که خود نشان از نرخ مهاجرت بالا در این شهرستان دارد. برای انجام این تحقیق با استفاده از اطلاعات موجود در دفاتر خانه بهداشت روستائی و نیز مرکز بهداشت شهرستان به ثبت اطلاعات خانوارهای مهاجر پرداخته شده است و پس از جمع‌آوری اطلاعات با استفاده از روش توصیفی و تحلیلی به بررسی میزان مهاجرت به تفکیک مشخصه‌های خانوارهای مهاجر پرداخته شده است. علاوه بر این برای اخذ نتیجه دقیق‌تر به بررسی امکانات و وضعیت اقتصادی، اجتماعی و معیشتی شهرستان تویسرکان نیز پرداخته شده است (جمعی از نویسندگان، مهاجرت در ایران، ۱۳۸۹: ۱۴۵).

مبانی نظری تحقیق

با توجه به این که در زمینه بررسی یک واقعیت، نظریه واحدی نمی‌تواند تمام ابعاد مسئله را حل کرده و آن را تبیین کند و هر کدام از نظریه‌ها و رویکردها بُعد یا ابعاد خاصی از مسأله را واکاوی می‌کنند ما در این مطالعه از رویکردهای راونشتاین، آرتور لوئیس، مایکل تودارو، کارکردگرایی استفاده خواهیم کرد.

راونشتاین

برخی از محققان علوم اجتماعی نظریه‌های راونشتاین را بعنوان یکی از نخستین نظریه‌های مهاجرتی محسوب می‌دارند. وی در سال ۱۸۸۵ در مقاله‌ای با عنوان «قوانین مهاجرت» نظریات خود را بیان داشت و سپس در سال ۱۸۸۹ به تکمیل آن پرداخت. قوانین وی به شرح ذیل است (فخرایی، جزوه درسی برنامه‌ریزی جمعیت و نیروی انسانی، ۱۳۸۹: ۲۷).

۱. فاصله و مهاجرت ۲. مرحله‌ای بودن مهاجرت ۳. بازتاب‌های مهاجرت ۴. ارتباطات و مهاجرت
۵. برتری انگیزه اقتصادی در مهاجرت ۶. جریان و ضدجریان ۷. دافعه‌ها و جاذبه‌ها.

آرتور لوئیس

وی در تبیین مهاجرت‌های روستا-شهری به ارائه مدلی می‌پردازد که در این مدل اقتصاد از دو بخش معیشتی روستائی با بازده تولیدی بسیار پائین و صنعتی مدرن با بازده تولیدی بالا تشکیل شده است. به موازات توسعه صنعتی نیروی کار از بخش سنتی به بخش مدرن رانده می‌شود. در این فرآیند سرعت انتقال از بخش سنتی به بخش مدرن در ارتباط مستقیم با میزان تراکم سرمایه‌گذاری صنعتی در بخش مدرن است. با افزایش میزان سرمایه‌گذاری مازاد سود حاصل از این سرمایه‌گذاری‌ها دوباره در سرمایه‌گذاری‌های

صنعتی به کار گرفته خواهد شد این وضعیت جریان انتقال نیروی کار از بخش سنتی به بخش مدرن صنعتی و در نتیجه مهاجرت‌های روستا- شهری را تشدید خواهد نمود.

مایکل تودارو

وی یک اقتصاددان است و مسئله مهاجرت را بیشتر از جنبه اقتصادی مدنظر قرار می‌دهد. وی مهاجرت را یک پدیده اقتصادی می‌داند و علی‌رغم وجود پدیده بیکاری در شهرها در نزد فرد مهاجر تصمیمی کاملاً منطقی تلقی می‌شود. در این مدل میزان مهاجرت بر اساس تابعی از دو متغیر اختلاف درآمد میان شهر و روستا و احتمال کارایی در مناطق شهری تعیین می‌شود به بیانی دیگر مهاجرت بیشتر واکنشی است نسبت به تفاوت درآمد مورد انتظار تا درآمد واقعی در شهر و روستا. در واقع مهاجرین فرصت‌های متعدد بازار کار را که برای آن‌ها در بخش‌های شهری و روستائی موجود است در نظر می‌گیرند و در این فرآیند به سمتی رو می‌کنند که منفعت مورد انتظار مهاجر را به حداکثر برساند. در این زمینه وی استدلال می‌کند که با توجه به این که بخش قابل توجهی از مهاجرین بین ۲۴-۱۵ سال سن دارند حتی اگر درآمد مورد انتظار آنان در شهر در سال‌های اولیه از درآمد روستائیان هم کمتر باشد چنان‌چه اطمینان داشته باشند که در آینده وضع بهتری خواهند یافت اقدام به مهاجرت خواهند نمود.

نظریه کارکردگرایی در مورد مهاجرت

نظریه کارکردی مهاجرت مبانی روش شناختی خود را از بینش جامعه‌شناختی و مردم‌شناختی کارکردگرایی (فونکسیونالیسم) گرفته و به کارکردهای پدیده‌های اجتماعی توجه دارد و مسئله مهاجرت را نیز از این زاویه بررسی می‌کند. سنت نظریه‌های کارکردگرایانه مهاجرت بر تبیین و توجیه دلایل و پیامدهای مهاجرت استوار است. در مورد تبیین علت‌های مهاجرت روستائیان این دیدگاه عقیده دارد که تمام نیازهای اجتماعی کنشگران در نظام‌های اجتماعی آموخته و ارضاء می‌شوند و این یکی از کارکردهای جامعه است. از آن‌جا که نیازهای اجتماعی افراد در محیط‌های روستائی برآورده نمی‌شود و در شهرها پاسخ تقریباً مناسبی برای آن‌ها وجود دارد از این‌رو گونه‌ای عدم تعادل میان جوامع روستائی و شهری ایجاد می‌شود و روستائیان برای ارضاء نیازهای خود دست به مهاجرت می‌زنند. بنابراین از دیدگاه این نظریه مهاجرت ناشی از عدم تعادل‌های اقتصادی و اجتماعی موجود بین مناطق مختلف (روستا و شهر) می‌باشد و هرگونه تغییری که در جامعه روی می‌دهد در جهت برقراری تعادل و هماهنگی است. مهاجرت نیز در اصل نوعی تغییر در جوامع به شمار می‌رود. در این شرایط بعضی از عوامل روی افراد روستائی فشار وارد می‌آورند و موجب خارج شدن آن‌ها از منطقه اصلی زندگی‌شان می‌شوند و عوامل دیگری آن‌ها را به مناطق دیگر می‌کشاند. از نظر این دیدگاه شرایط لازم برای بقاء جامعه وجود تعادل است و مهاجرت به عنوان یک

مکانیسم برقرارکننده تعادل در نظم اجتماعی صورت می‌گیرد و به همین خاطر مهاجرت دارای کارکردی مثبت است که در جهت حفظ تعادل مناطق کم توسعه و توسعه یافته تعادل نوینی برقرار می‌کند.

روش تحقیق

در تحقیق حاضر از روش پیمایش استفاده شده است. این تحقیق از نظر هدف یک بررسی کاربردی و از نظر دامنه یک تحقیق خرد و از نظر زمانی مقطعی می‌باشد. روش گردآوری داده‌ها به صورت پرسشنامه و برای اندازه‌گیری از طیف لیکرت و نیز از سئوال‌ات بسته استفاده شده است.

فرضیه‌ها

۱. بین میزان مهاجرت و تفاوت درآمد در شهر و روستا رابطه وجود دارد.
۲. بین میزان مهاجرت و سن مهاجران رابطه وجود دارد.
۳. بین میزان مهاجرت و وضعیت تأهل مهاجران تفاوت وجود دارد.
۴. بین فاصله مبدأ و مقصد بر حسب کیلومتر (دوری و نزدیکی به شهر) و میزان مهاجرت رابطه وجود دارد.
۵. بین امکانات تفریحی و سرگرمی در شهر و میزان مهاجرت رابطه وجود دارد.
۶. بین امکانات بهداشتی درمانی در شهر و میزان مهاجرت رابطه وجود دارد.
۷. بین امکانات آموزشی در شهر و میزان مهاجرت رابطه وجود دارد.
۸. بین اندازه زمین زیر کشت روستایی و میزان مهاجرت رابطه وجود دارد.

جامعه آماری و روش نمونه‌گیری و حجم نمونه

جامعه آماری ما در این تحقیق روستاییانی هستند که از روستاهای خود به شهر میاندوآب در سال ۱۳۸۹ مهاجرت کرده‌اند که تعداد آن‌ها ۱۸۸۶ نفر می‌باشد و نمونه ما طبق جدول حجم نمونه «گرجسی و مورگان» ۳۱۰ نفر محاسبه و به دست آمده است.

یافته‌های تحقیق

- بین میزان مهاجرت و تفاوت درآمدها در شهر و روستا رابطه وجود دارد.

جدول شماره (۱): نتایج آزمون χ^2 برای میزان مهاجرت و تفاوت درآمدها در شهر و روستا

		مهاجرت					کل
		خیلی کم	تا حدی کم	در حد متوسط	تا حدی زیاد	خیلی زیاد	
تفاوت درآمد	تعداد	۴	۳	۱	۶	۱	۱۵
	درصد	۲۶٪	۲۰٪	۶٪	۴۰٪	۶٪	۱۰۰٪
	تعداد	۳	۴	۱۵	۲	۱	۲۵
	تا حدی کم						

	درصد	۱۲٪	۱۶٪	۶۰٪	۸٪	۴٪	۱۰۰٪
در حد متوسط	تعداد	۵	۵	۱۶	۲۱	۱۱	۵۸
	درصد	۸/۶٪	۸/۶٪	۲۷/۶٪	۳۶/۳٪	۱۹٪	۱۰۰٪
تا حدی زیاد	تعداد	۴	۳	۳۵	۳۰	۴۹	۱۲۱
	درصد	۳/۳٪	۲/۵٪	۲۸/۹٪	۲۴/۸٪	۴۰/۵٪	۱۰۰٪
خیلی زیاد	تعداد	۵	۱	۸	۲۵	۵۲	۹۱
	درصد	۵/۵٪	۱/۱٪	۸/۸٪	۲۷/۵٪	۵۷/۱٪	۱۰۰٪
کل	تعداد	۲۱	۱۶	۷۵	۸۴	۱۱۴	۳۱۰
	درصد	۶/۸٪	۵/۳٪	۲۴/۳٪	۲۷/۱٪	۳۶/۸٪	۱۰۰٪
		$\chi^2=۸۸/۹۶$		df=۱۶	p=۰/۰۰۰		

طبق جدول فوق، ۵۰/۳۲ درصد کل مهاجران تمایل زیادی به مهاجرت دارند و اعتقاد دارند که با مهاجرت به شهر تفاوت درآمد بیشتری خواهند داشت. همچنین ۳/۲۲ درصد کل مهاجران تمایل زیادی به مهاجرت دارند ولی اعتقاد دارند که با مهاجرت به شهر تفاوت درآمد بیشتری نخواهند داشت. تحلیل داده‌ها با آزمون χ^2 نشان می‌دهد که مقدار $\chi^2=۸۸/۹۶$ با درجه آزادی $df=۱۶$ در سطح $p=۰/۰۰۰$ معنی‌دار می‌باشد. به عبارت دیگر بین میزان مهاجرت و تفاوت درآمدها در شهر و روستا رابطه وجود دارد بنابراین فرضیه پژوهش تأیید می‌شود.

- بین میزان مهاجرت و سن مهاجران رابطه وجود دارد.

جدول شماره (۲): آزمون اسپیرمن رابطه بین میزان مهاجرت و سن مهاجران

	سن	مهاجرت
ضریب همبستگی	-۰/۱۷۶**	۱/۰۰۰
سطح معنی‌داری	۰/۰۰۲	۰
تعداد	۳۱۰	۳۱۰
آزمون رو - اسپیرمن	ضریب همبستگی	-۰/۱۷۶**
سطح معنی‌داری	۰/۰۰۲	۰
تعداد	۳۱۰	۳۱۰

آزمون اسپیرمن نشان داد که بین میزان مهاجرت و سن مهاجران ضریب همبستگی برابر است با $r=-۰/۱۷۶$ که در سطح $p=۰/۰۰۲$ این ضریب معنی‌دار می‌باشد. یعنی بین میزان مهاجرت و سن مهاجران رابطه معنادار وجود دارد بنابراین فرضیه پژوهش تأیید می‌شود.

- بین مهاجرت و وضعیت تأهل مهاجران رابطه وجود دارد.

جدول شماره (۳): نتایج آزمون χ^2 برای میزان مهاجرت و وضعیت تأهل

		مهاجرت				کل
		خیلی کم	تا حد کم	در حد متوسط	تا حدی زیاد	
مجرد	تعداد	۵	۴	۱۷	۳۲	۴۰
	درصد	۵/۱٪	۴/۱٪	۱۷/۳٪	۳۲/۷٪	۴۰/۸٪
وضعیت تأهل متأهل	تعداد	۱۳	۱۲	۴۷	۴۰	۶۶
	درصد	۷/۳٪	۶/۷٪	۲۶/۴٪	۲۲/۵٪	۳۷/۱٪
مطلقه	تعداد	۳	۰	۱۱	۱۲	۸
	درصد	۸/۸٪	۰٪	۳۲/۴٪	۳۵/۳٪	۲۳/۵٪
کل	تعداد	۲۱	۱۶	۷۵	۸۴	۱۱۴
	درصد	۶/۸٪	۵/۲٪	۲۴/۲٪	۲۷/۱٪	۳۶/۸٪
		$\chi^2=۱۲/۱۴۷$	df=۸	p=۰/۰۰۰		

طبق جدول فوق، از ۹۸ نفر فرد مجرد تعداد ۷۲ نفر (۷۳ درصد) تمایل زیادی به مهاجرت داشته‌اند. از ۱۷۸ مهاجر متأهل تعداد ۱۰۶ نفر (۸۹ درصد) تمایل زیادی به مهاجرت داشتند و از ۳۴ نفر مطلقه مهاجر تعداد ۲۰ نفر (۵۸ درصد) تمایل زیادی به مهاجرت داشته‌اند.

تحلیل داده‌ها با آزمون χ^2 نشان می‌دهد که مقدار $\chi^2=۱۲/۱۴۷$ با درجه آزادی df=۸ در سطح $p=۰/۰۰۰$ معنی دار می‌باشد. عبارت دیگر بین میزان مهاجرت و وضعیت تأهل رابطه وجود دارد بنابراین فرضیه پژوهش تأیید می‌شود.

- بین فاصله مبدأ و مقصد بر حسب کیلومتر (دوری و نزدیکی به شهر) و مهاجرت رابطه وجود دارد.

جدول شماره (۴): آزمون اسپیرمن رابطه بین فاصله مبدأ و مقصد و مهاجرت

		مهاجرت	فاصله روستا
آزمون	ضریب همبستگی	۱/۰۰۰	-۰/۱۸۸**
	مهاجرت	سطح معنی داری	۰/۰۰۱
	تعداد	۳۱۰	۳۱۰
فاصله روستا	ضریب همبستگی	-۰/۱۸۸**	۱/۰۰۰
	فاصله روستا	سطح معنی داری	۰/۰۰۱
	تعداد	۳۱۰	۳۱۰

آزمون اسپیرمن نشان داد که بین میزان مهاجرت و دوری و نزدیکی شهر، ضریب همبستگی برابر است با $r=-۰/۱۸۸$ که در سطح $p=۰/۰۰۱$ ، این ضریب معنی دار می‌باشد. یعنی بین میزان مهاجرت و فاصله از شهر رابطه معنادار وجود دارد بنابراین فرضیه پژوهش تأیید می‌شود.

- بین امکانات تفریحی و سرگرمی در شهر و میزان مهاجرت به شهر رابطه وجود دارد.

جدول شماره (۵): نتایج آزمون χ^2 در مورد امکانات تفریحی و سرگرمی در شهر

		مهاجرت				کل
		خیلی کم	تا حد کم	در حد متوسط	تا حدی زیاد	
خیلی کم	تعداد	۶	۰	۳	۲	۱۳
	درصد	۴۶/۳٪	۰٪	۲۳/۱٪	۱۵/۴٪	۱۰۰٪
تا حد کم	تعداد	۳	۱	۸	۳	۱۸
	درصد	۱۶/۷٪	۵/۶٪	۴۴/۴٪	۱۶/۷٪	۱۰۰٪
امکانات تفریحی	تعداد	۴	۹	۳۵	۱۷	۸۱
	درصد	۴/۹٪	۱۱/۱٪	۴۳/۲٪	۲۱٪	۱۰۰٪
تا حدی زیاد	تعداد	۳	۳	۱۹	۳۸	۱۱۱
	درصد	۲/۷٪	۲/۷٪	۱۷/۱٪	۳۴/۲٪	۱۰۰٪
خیلی زیاد	تعداد	۵	۳	۱۰	۲۴	۸۷
	درصد	۵/۷٪	۳/۴٪	۱۱/۵٪	۲۷/۶٪	۱۰۰٪
کل	تعداد	۲۱	۱۶	۷۵	۸۴	۳۱۰
	درصد	۶/۸٪	۵/۳٪	۲۴/۳٪	۲۷/۱٪	۱۰۰٪
		$\chi^2=۸۸/۰۲۳$		df=۱۶	p=۰/۰۰۰	

طبق جدول فوق، ۵۰ درصد کل مهاجران تمایل زیادی به مهاجرت دارند و امیدوارند امکانات تفریحی و سرگرمی بهتری در شهر به دست آورند. همچنین ۳ درصد کل مهاجران تمایل زیادی به مهاجرت دارند ولی اعتقاد دارند که با مهاجرت به شهر امکانات تفریحی زیادی نخواهند داشت. تحلیل داده‌ها با آزمون χ^2 نشان می‌دهد که مقدار $\chi^2=۸۸/۰۲۳$ با درجه آزادی df=۱۶ در سطح $p=۰/۰۰۰$ معنی‌دار می‌باشد. عبارت دیگر بین میزان مهاجرت و امکانات تفریحی و سرگرمی شهر رابطه وجود دارد بنابراین فرضیه پژوهش تأیید می‌شود.

- بین امکانات بهداشتی و درمانی در شهر و مهاجرت رابطه وجود دارد.

جدول شماره (۶): نتایج آزمون χ^2 در مورد امکانات بهداشتی و درمانی در شهر

		مهاجرت				کل
		خیلی کم	تا حد کم	در حد متوسط	تا حدی زیاد	
خیلی کم	تعداد	۱	۰	۱	۳	۷
	درصد	۱۴/۳٪	۰٪	۱۴/۳٪	۴۲/۹٪	۱۰۰٪
امکانات بهداشتی درمانی	تعداد	۲	۳	۳	۶	۱۸
	درصد	۱۱/۱٪	۱۶/۷٪	۱۶/۷٪	۳۳/۳٪	۱۰۰٪
در حد متوسط	تعداد	۷	۷	۳۰	۲۰	۸۰

	درصد	۸/۸٪	۸/۸٪	۳۷/۵٪	۲۵٪	۲۰٪	۱۰۰٪
تا حدی زیاد	تعداد	۶	۴	۲۸	۳۲	۴۵	۱۱۵
	درصد	۵/۲٪	۳/۵٪	۲۴/۳٪	۲۷/۸٪	۳۹/۱٪	۱۰۰٪
خیلی زیاد	تعداد	۵	۲	۱۳	۲۳	۴۷	۹۰
	درصد	۵/۶٪	۲/۲٪	۱۴/۴٪	۲۵/۶٪	۵۲/۲٪	۱۰۰٪
کل	تعداد	۲۱	۱۶	۷۵	۸۴	۱۱۴	۳۱۰
	درصد	۶/۸٪	۵/۲٪	۲۴/۲٪	۲۷/۱٪	۳۶/۸٪	۱۰۰٪
		$\chi^2=۳۵/۷۹۲$	$df=۱۶$	$p=۰/۰۰۳$			

طبق جدول فوق، ۴۷/۴ درصد کل مهاجران تمایل زیادی به مهاجرت دارند و امیدوارند امکانات بهداشتی و درمانی بهتری در شهر بدست آورند. همچنین ۴/۸ درصد کل مهاجران تمایل زیادی به مهاجرت دارند ولی اعتقاد دارند که با مهاجرت به شهر امکانات بهداشتی زیادی نخواهند داشت. تحلیل داده‌ها با آزمون χ^2 نشان می‌دهد که مقدار $\chi^2=۳۵/۷۹۲$ با درجه آزادی $df=۱۶$ در سطح $p=۰/۰۰۳$ معنی‌دار می‌باشد. به عبارت دیگر بین میزان مهاجرت و امکانات بهداشتی و درمانی شهر رابطه وجود دارد بنابراین فرضیه پژوهش تأیید می‌شود. - بین امکانات آموزشی در شهر و میزان مهاجرت رابطه وجود دارد.

جدول شماره (۷): نتایج آزمون χ^2 در مورد امکانات آموزشی در شهر

		مهاجرت				کل	
		خیلی کم	تا حد کم	در حد متوسط	تا حدی زیاد		
خیلی کم	تعداد	۰	۲	۱	۴	۹	
	درصد	۰٪	۲۲/۲٪	۱۱/۱٪	۴۴/۴٪	۲۲/۲٪	
تا حد کم	تعداد	۱	۰	۶	۳	۱۳	
	درصد	۷/۷٪	۰٪	۴۶/۲٪	۲۳/۱٪	۲۳/۱٪	
امکانات آموزشی	تعداد	۷	۵	۱۳	۲۴	۶۲	
	درصد	۱۱/۳٪	۸/۱٪	۲۱٪	۳۸/۷٪	۲۱٪	
تا حدی زیاد	تعداد	۹	۷	۲۸	۲۲	۹۶	
	درصد	۹/۴٪	۷/۳٪	۲۹/۲٪	۲۲/۹٪	۳۱/۳٪	
خیلی زیاد	تعداد	۴	۲	۲۷	۳۱	۱۳۰	
	درصد	۳/۱٪	۱/۵٪	۲۰/۸٪	۲۳/۸٪	۵۰/۸٪	
کل	تعداد	۲۱	۱۶	۷۵	۸۴	۳۱۰	
	درصد	۶/۸٪	۵/۲٪	۲۴/۲٪	۲۷/۱٪	۳۶/۸٪	
		$\chi^2=۴۰/۴۹۳$	$df=۱۶$	$p=۰/۰۰۱$			

طبق جدول فوق، $۴۸/۰۶$ درصد کل مهاجران تمایل زیادی به مهاجرت دارند و امیدوارند امکانات آموزشی بهتری در شهر به دست آورند. همچنین $۳/۸$ درصد کل مهاجران تمایل زیادی به مهاجرت دارند ولی اعتقاد دارند که با مهاجرت به شهر امکانات آموزشی زیادی نخواهند داشت. تحلیل داده‌ها با آزمون x^2 نشان می‌دهد که مقدار $x^2=۴۰/۴۹۳$ با درجه آزادی $df=۱۶$ در سطح $p=۰/۰۰۱$ معنی‌دار می‌باشد. بعبارت دیگر بین میزان مهاجرت و امکانات آموزشی شهر رابطه وجود دارد بنابراین فرضیه پژوهش تأیید می‌شود.

- بین اندازه زمین زیرکشت روستایی و مهاجرت به شهر رابطه وجود دارد.

جدول شماره (۸): آزمون اسپیرمن رابطه بین مهاجرت و اندازه زمین زیر کشت روستایی

		مهاجرت	زمین زیر کشت روستایی
مهاجرت	ضریب همبستگی	۱/۰۰۰	-۰/۰۴۳
	سطح معنی‌داری	۰	۰/۴۵۵
	تعداد	۳۱۰	۳۱۰
آزمون رو- اسپیرمن	ضریب همبستگی	-۰/۰۴۳	۱/۰۰۰
	سطح معنی‌داری	۰/۴۵۵	۰
	تعداد	۳۱۰	۳۱۰

آزمون اسپیرمن نشان داد که بین میزان مهاجرت و اندازه زمین زیر کشت روستایی، ضریب همبستگی برابر است با $r=-۰/۰۴۳$ که در سطح $p=۰/۴۵۵$ این ضریب معنی‌دار نمی‌باشد. یعنی بین میزان مهاجرت و اندازه زمین زیر کشت رابطه معنادار وجود ندارد بنابراین فرضیه پژوهش تأیید نمی‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

بر اساس نظریات مورد استفاده در این تحقیق و نتایج حاصله از تحقیق پیش‌رو می‌توان چنین نتیجه گرفت که مهاجرت روستائیان به شهرستان میاندوآب متأثر از عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و آموزشی است. این عوامل همیشه به یکسان عمل نمی‌کند و ممکن است در طول زمان متفاوت باشد و نیز ممکن است در یک برهه از زمان تشدید و در برهه‌ای کاهش یابد. این مهاجرت‌ها در طول زمان جوامع روستایی را دچار کمبود نیروی انسانی و به خصوص قشر جوان می‌کند و این خود باعث می‌گردد که کشور در پروسه پیشرفت دچار اشکالات و موانع عمده‌ای گردد. جامعه به نیروی کار روستایی در محیط روستا نیاز دارد و نقش دولتمردان در این زمینه بس مهم‌تر و کارآمدتر است. وقتی میزان مهاجرت روستائیان در کل کشور با این شدت ادامه یابد، در آینده نه چندان دور این مهاجرت‌ها وضعیت زیستی و اقتصادی، اجتماعی هر دو منطقه مهاجر فرست و مهاجر پذیر را شدیداً تحت تأثیر خود قرار خواهد داد. پس لازم و

ضروری است برای حل این معضل مهم اجتماعی چاره‌ای اساسی اندیشید و راهکارهایی را مدنظر قرار داده و به کار گرفت. نقش مسئولان در این مورد انکارناپذیر است چرا که نتیجه چنین روندی عقب‌ماندگی هرچه بیشتر جامعه در تمامی حوزه‌ها و کل کشور خواهد بود.

پیشنهادها و راهکارها

با توجه به یافته‌ها و نتایج تحقیق راهکارها و پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد:

۱. با توجه به سؤال اول که تفاوت درآمد را یکی از عوامل مهاجرت روستائیان به شهر می‌داند لذا می‌بایست با ایجاد امکانات و نیز ایجاد اشتغال در روستاها این تفاوت را به حداقل رساند تا بتوان تا حدی از مهاجرت روستائیان به شهر جلوگیری نمود. در این خصوص می‌توان رسیدگی به عوامل کشاورزی، اعطای وام، مکانیزاسیون کردن کشاورزی و دیگر تسهیلات نام برد.
۲. با مهاجرت افراد جوان و میانسال روستایی به شهر، ساخت سنی روستا به هم می‌خورد و باعث ایجاد مشکلاتی هم در روستا به لحاظ کمبود نیروی کار و هم در شهر به لحاظ افزایش شغل‌های کاذب و بیکاری می‌گردد لذا با برنامه‌ریزی دقیق می‌توان از بوجود آمدن چنین شرایطی جلوگیری نمود.
۳. هم‌چنین با مهاجرت افراد مجرد مرد که بیشترین تعداد مهاجران را تشکیل می‌دهند باعث به هم خوردن ساخت جنسی جمعیت روستا می‌گردد و خارج شدن نیروی کار مردان از روستا و عدم توانایی جایگزینی زنان به جای مردان باعث ایجاد ناهماهنگی و به هم خوردن سیستم تولید و کار جامعه روستایی می‌گردد.
۴. یکی دیگر از علل عمده مهاجرت روستائیان به شهر کمبود یا نبود امکانات اولیه پزشکی و درمانی در روستاهاست که باعث هجوم اقشار گسترده جمعیت روستایی به شهرها می‌شود با ایجاد درمانگاه‌ها و بیمارستان‌ها و دیگر مراکز درمانی در سطح روستاها تا حدی می‌توان از مهاجرت روستائیان به شهر جلوگیری کرد. هم‌چنین ایجاد بیمارستان‌ها در روستاهایی که جنبه مرکزیت دارد می‌تواند در این مورد اقدام مثبت شمرده شود تا نیازهای درمانی روستاهای اطراف را برآورده سازد.
۵. ایجاد امکانات آموزشی در روستاها از قبیل مدارس ابتدایی، راهنمایی و متوسطه، هنرستان‌های کشاورزی می‌تواند نیاز فرزندان روستائیان به امر آموزش و پرورش را ارضاء نماید و با توجه به این که اکثر مهاجرین این عامل را یکی از مهم‌ترین عوامل مهاجرت به شهرها قلمداد نموده‌اند ایجاد چنین فضاهای آموزشی به طور مسلم از مهاجرت روستائیان به شهرها تا حدی خواهد کاست. هم‌چنین این امر در مورد امکانات تفریحی و سرگرمی هم تا حدی صدق می‌کند چرا که طبق اظهارنظر مهاجرین وجود این نوع امکانات و نبود آن در روستاها در مهاجرت آنان به شهر موثر بوده است.
۶. همان‌طوری که اشاره گردید اصطلاحات ارضی با قطعه قطعه کردن زمین‌های کشاورزی روستائیان باعث کاهش تولیدات کشاورزی و به صرفه نبودن کار کشاورزی و در نتیجه کنده شدن آنان را

از همین روستاها فراهم ساخت و این زمینه بروز مهاجرت‌های گروهی آنان به شهرها را هموار ساخت. دولت می‌تواند با یکپارچه کردن زمین‌های کشاورزی و با ایجاد و تقویت بنیه مالی شرکت‌های تعاونی تولید مانند اعطای وام‌های با بازپرداخت بلندمدت و نرخ بهره کم و هم‌چنین با گسترش و مکانیزاسیون به بالا بردن بهره‌وری فرد روستایی از زمین خود که خود را وابسته بدان می‌داند انگیزه لازم برای فعالیت و ماندگاری در محیط روستایی را در روستاییان ایجاد کند تا این که فرد روستایی ماندن در روستا و کار روی زمین کشاورزی را به آمدن به شهر ترجیح دهد چرا که کشاورزی محور توسعه به شمار می‌آید.

منابع

- ازکیا، م. (۱۳۶۵). *جامعه‌شناسی توسعه و توسعه نیافتگی روستایی ایران*. تهران: انتشارات اطلاعات.
- ازکیا، م. (۱۳۸۷). *مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی توسعه روستایی*. تهران: انتشارات اطلاعات. چاپ پنجم.
- پهشتی، م. (۱۳۸۹). *توسعه اقتصادی ایران*. تبریز: انتشارات دانشگاه تبریز.
- تقوی، ن. (۱۳۷۱). *مهاجرت روستا-شهری*. تبریز: انتشارات ستوده.
- تقی‌زاده، ه. (۱۳۸۹). *الگوی گرافیکی روش تحقیق در علوم انسانی*. تهران: انتشارات حفیظ. جلد اول، چاپ سوم.
- چیتامبار، جی بی. (۱۳۸۵). *مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی روستایی*. ترجمه: م. ازکیا و دیگری. تهران: نشر نی.
- حجازی، ا؛ و دیگران. (۱۳۸۹). *روش‌های تحقیق در علوم انسانی*. تهران: انتشارات آگاه.
- حسامیان، ف؛ و دیگران. (۱۳۸۸). *شهرنشینی در ایران*. تهران: انتشارات آگاه.
- خسروی، خ. (۱۳۶۳). *دهقانان خرده‌پا*. تهران: نشر قطره.
- خسروی، خ. (۱۳۷۲). *جامعه‌شناسی ده در ایران*. تهران: انتشارات مرکز نشر دانشگاهی.
- زنجانی، ح. (۱۳۸۰). *مهاجرت*. تهران: انتشارات سمت.
- ساروخانی، ب. (۱۳۷۳). *روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی*. تهران: انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی. جلد اول.
- ساروخانی، ب. (۱۳۸۶). *روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی*. تهران: انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی. جلد دوم.
- وثوقی، م. (۱۳۷۷). *جامعه‌شناسی روستایی*. تهران: انتشارات کیهان. چاپ هفتم.